

կարած է, ան չուաններուն մէկալ ծայրերն ալ երկերկու հատը մէկտեղ միացուցած ու նաւակին կապած է, որպէս զի վար իջնալու ատեն օդին բռնութեամբը անկարգելը վեր չը դառնայ: Սէկ ու կէս մեթր շառաւիղով թեթեւ փայտէ համակերօն շրջանակ մըն ալ հաստատած է անկարգելին վրայ, որպէս զի քիչ մը բաց մնայ՝ որ վար իջնալու ատենը մէկէն բացուի: Նաւակին վար իջած ատենը ունեցած սաստիկ ծածանմունքն ալ արգելելու համար՝ անկարգելին կեդրոնը չափաւոր կլորկեկ ծակ մը բացած է, ուսկից որ ճնշուած օդը արագութեամբ դուրս կ'ելլէ: Յայտնի է թէ օդու մէջ ընկած մարմին մը որչափ որ տարածեալ ըլլայ, օդն ալ այնչափ դէմ կը դնէ. և որչափ աւելի մեծ ըլլայ, անկման զօրութիւնն ալ այնչափ կը քիչնայ. ուստի օդի մէջ ընկած մարմնոյ մը արագութիւնը կրնանք ուղածնուս չափ պակսեցընել՝ անոր տարածութիւնը աւելցընելով: Փորձուած է որ հինգ մեթր մեծութիւն ունեցող անկարգելով՝ հարիւր քիլոկրամ ծանրութիւնը աւանահանդարտ կերպով վար կ'իջնայ:

() Դապարիկին վրայ այսչափ խօսելէն ետքը, ուրիշ մանր պարագաներն ու տեղեկութիւնները բնաբաններուն ու բնալոյծներուն կը թողունք. միայն թէ երեւելի նոր գիւտ մըն ալ վրան աւելնայ նէ՝ չենք դանդաղիր ծանուցանելու:

ԲՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԴՆՆ : — Յօդուած Բ :

Բնագիւտի պարօնին մէկը շուն մը ունի եղեր որ աչքէն ելեր է աս գէշ սովորութեանը համար, որ կ'երթայ դրացիին ոչխարները կը սպաննէ եղեր: () ր մըն ալ երբոր կը տեսնէ թէ իր դրացին խղղուած ոչխարներէն մէկը

թեւին տակը առեր բերեր է իրեն քանգըտելու, խիստ սրդողելով կը կանչէ ծառաները, կ'ապսպրէ որ ան շունը նոյն օրը սատկեցընեն: () ունը հեռուէն տեսնելով իր խղղած ոչխարը, ու տիրոջը կանչուածութիւն, կ'իմանայ որ բանը գէշ է, կը ձգէ կը փախչի: Նաւաները շատ փնտռելէն ու չգտնելէն ետեւ կ'ըսեն իրենց տիրոջը, թէ կրնայ ըլլալ որ ան հովիւներուն ձեռքը ընկեր է, և անոնք ըստ պաններ են. ասով տիրոջը սիրտն ալ կ'իջնայ: Տարի կ'անցնի, աս պարօնը իրեն մէկ ծառային հետ ճամբայ ըրած ատենը՝ յանկարծ այնպիսի անձրևոտ փոթորիկ մը կ'առնէ զինքը, որ պէտք կ'ըլլայ ձիէն վար իջնալ, ու ճամբուն մօտ խեղճ իջեանի պէս տեղ մը մտնել: Ներս մտածին պէս՝ պանդոկապետն ու անոր կնիկը գոյներնին կը նետեն, կը սկսին հետը դողդողալով խօսիլ. պարօնը բանի տեղ չգնելով կը մտնէ ներս կը նստի: Նշքոր կը տեսնէ թէ փոթորիկը դադարելէ չունի, իրիկուան մուծն ալ կոխեր է, միտքը կը դնէ որ ան գիշերը հոն պառկի: Նստապարօնը կերակուր ուտելու ատեն՝ մէյմըն ալ իր շունը ան տանը մէջ տեսածին պէս՝ աշխարհք իրեն կ'ըլլայ, կը վազէ կ'երթայ քովը որ սիրէ. բայց շունը ետ կը քաշուի, կ'երթայ դրան մը քով իր պահպանութիւն ընելու: Նտքը երբ որ պառկելու կ'ըլլան, շունը դրան դիմացը կեցած՝ հաջելով թող չտար որ ներս մտնեն. պարօնը կը սկսի շունը առջի անունովը կանչել. կ'իմանայ շունը որ իր տէրն է, կը վազէ քովը, կը սկսի ձեռքը լցուածութիւն բայց ներս մտնել թող չտար. հագուստէն կը խածնէ, անդի սենեակը կ'ուզէ տանիլ: Պարօնն ու ծառան երբոր աս կը տեսնեն՝ կ'ըսեն թէ հոս բան մը կայ, զգուշանալու է. խօսք կը դնեն որ վտանգ մը ըլլայ նէ բարձր ձայնով մէկզմէկ օգնութիւն կանչեն: Ուստի շանը մտիկ չընելով, կը մտնեն երկուքը մէյմէկ սենեակ

քովէ քով. բայց պարօնը ներս մտնելուն պէս՝ շունը կը բարձրացընէ ձայնը, ու ասդիս անդին կը վազէ : Կ'ելլէ պարօնը, դուռը կը բանայ. անատեն շունը կարծէ թէ դուրս պիտի ելլէ պարօնը. ուրախութենէն պոչը շարժելով իբր թէ ճամբայ կը ցուցընէ՝ որ դուրս ելլէ, հոն չկենայ : Եւ մըն ալ տեսնէ որ տէրը ետ կը դառնայ. կը սկսի առջինէն աւելի վընկվընկալ, աղաչել. բայց պարօնը բանի տեղ չդնելով՝ կը մտնէ անկողին իր զենքերովը : Շունը ատեն ատեն կ'ելլէ սենեկին մէջ մէկ դիէն մէկալ դին հաջելով կը վազվազէ : Եւ միջոցին պարօնին քունը կը տանի. շունը կուգայ մէկէն թաթիկներովը կ'արթնցընէ, ու կ'երթայ դրսի դուռը կը սկսի խածնել կատաղութեամբ : Բովի սենեկէն ծառան կուգայ, ու զարմացած՝ աս ինչ ձայն է կ'ըսէ, ինչ կ'ուզէ աս շունը, ինչ ունի : Եւ նոր ձայնէն ալ պանդոկապետը շփոթելով, անդիէն ճրագով մը ասոնց քովը կուգայ, թէ աս ինչ ձայն է. տեսնէ որ քովի պզտի սենեկին դուռը բաց է. ձեռքը գլխուն կը զարնէ, վայ կ'ըսէ, ամէն բան իմացուեցաւ : Եւ խօսքէն աւելի շփոթելով պարօնը կը վազէ կը մտնէ իր ծառային հետ ան պզտի սենեակը, շունն ալ իրենց ետեւէն. տեսնեն որ մեծկակ պարկ մը կայ խուցին անկիւնը, բերանը կապած. շունը վրան կ'երթայ, կը խածնէ բերնովը դուրս կը քաշէ. պարօնը սիրտ կ'ընէ կը քակէ բերանը. շունը կը սկսի վախնալով ետ ետ քաշուիլ. մէյմըն ալ տեսնեն որ գլուխը կտրած մարդ մը կայ մէջը՝ միայն շապիկ հագած, չորս դին բոլոր կտրտած : Եւ տեսածնուն պէս՝ առջի բերանը կը պաղին կը մնան. ետքը իմանան որ ան սենեկին մէջ, ան անկողին մէջ ուր որ պարօնը պառկեր էր, առջի գիշերը ան մարդը սպաններ են եղեր, որ շունն ալ տեսեր է : Եւ առտը կանուխ կ'ելլեն կը փախչին անկէ, շունն ալ հետեւին. ետքը պանդոկապետն ու

կնիկը իրենց պատիժը գտան :

Կեղացիին մէկը իր կնկանը հետ անդադար կը կուռլտի եղեր, ինչուան միտքը կը դնէ որ սպաննէ ազատի ձեռքէն. անկէ ետքը կը սկսի ձեացընել թէ հաշտուեր է իր կընկանը հետ : ()ը մըն ալ աս երկուքը, իրենց շունն ալ մէկտեղ, կ'ելլեն դաշտ կ'երթան : Հոն ջրի մը քով կընստի գեղացին. աս ինչ մաքուր, աս ինչ աղէկ ջուր է ըսելով կ'իջնի կը պառկի փորուն վրայ, կուշտ մը կը խմէ : Ետքը ալ աւելի գովելով ջրին համը, պաղուծիւնը, մաքրութիւնը, այնչափ կը յորդորէ որ կինն ալ կը համոզուի ան ջրէն խմելու : Եւ նիկայ ալ դէպ'ի ջուրը ծռածին պէս, էրիկը յանկարծ կը բռնէ գլուխը կը խոթէ ջրին մէջ՝ որ խղզէ : Շունը ասոնց կուռլ տեսնելով, կը ցատքէ մարդուն վրայ, այնչափ կը խածնէ որ ինչուան կը հարկադրի մարդը կնիկը ձգելու : Եւ անկով շունը իր խաթունը կ'աղատէ :

Շան մը համար կը պատմեն թէ իր տէրը դաշտի մէջ ցրտէն սառած կիսամեռ տեսնելով, ուրիշ ճար չգրտներ, կ'երթայ մէկէն քաղաք, կը տեսնէ որ երկու մարդ իրիկուան դէմ դէպ'ի ան դաշտը կ'երթան. անոնց առջին կ'իյնայ, կը լզոււրուտէ, կը քծնի, ճամբայ կը ցուցընէ, որ իր ետեւէն գան : Եւ նոնք ալ հետաքրքրութեան համար՝ երթանք նայինք ինչ կայ կ'ըսեն : Եւ մնալ կ'երթայ շունը դաշտը, իր տիրոջը քով կընստի. անոնք կ'իմանան թէ ասոր տէրն է, շատ զարմանալով հաւատարմութեւ վրայ, կ'առնեն ան մարդը մօտ տեղ գեղ մը կը տանին, ու պէտ կ'ընեն կ'առողջացընեն :

Մարդ մը ձմեռ ատեն սառած գետի մը վրայէ անցնելու ատենը, սառը կը կոտրի, ինքն ալ կ'իյնայ ջրին մէջ ինչուան կէս մէջքը : Շունը կը ցածին չափ տիրոջը համար աշխատելէն ետեւ, կը տեսնէ որ ճար չկայ, կը վազէ ճամբորդի մը լաթէն կը

խածնէ հանդարտ ու անոյշ կերպով, ու կը սկսի դէպ 'ի ան գետը քաշել: Ընդի բերան կը վախճայ մարդը. բայց ետքը իմանալով միտքը՝ կ'երթայ ետեւէն, ու կ'ազատէ ջրին մէջէն ան հաւատարիմ շունին տէրը:

Սարգուն մէկը արտորնօք ջրէ մը անցնելու ատենը, դիպուածով գրկէն կ'իյնայ պզտի տղան գետին մէջ: Խեղճ մարդը կարծելով թէ խղճուեցաւ տղան, յուսահատած կ'ելլէ կ'երթայ: Յաջորդ օրը կը գտնեն տղան ողջ առողջ ծածքի մը տակ, և կ'իմանան որ շունը զանիկայ ազատեր ու միշտ քովը կեցեր է եղեր:

Ընդհիւայի մէջ պարոնին մէկը շուն մը ունի եղեր հաւատարիմ, ու աւանակ սիրովը կապուած՝ որ ամենեւին քովէն չհեռանար եղեր: Ետէն կ'ըլլայ որ զաւակ կ'ունենայ տէրը, ու կը սկսի վրան գուրգուրալ ու սէր ցուցնել. շունը աս տեսնելով՝ շատ կը տրտմի, ու նախանձէն կ'երթայ կը քաշուի իր տնակը, ոչ կ'ուտէ՝ ոչ կը խմէ, ինչուան որ հոն կը սատկի կը մնայ:

Արպատմեն մէկ շան մը համար, թէ իր տէրը այնչափ կը սիրէ եղեր, որ տէրը մեռեր է նէ՝ շունը շատ դէմ դրեր է որ տնէն չհանեն անիկայ. երբոր կը տեսնէ որ ճար չկայ, կ'ելլէ ինքն ալ ետեւէն կ'երթայ ինչուան գերեզմաննոցը, ու հոն ցաւէն ու տրտմութենէն շատ չապրիր՝ կը մեռնի:

Պարոնին մէկը քած շուն մը ունի եղեր, որ իրեք չորս լակոտ ունեցեր է. օր մըն ալ մայրը անոնց քովը չեղած ատենը կ'երթան կ'առնեն շնիկներն ու գետը կընետեն. մայրը կուգայ կը տեսնէ որ լակոտները չկան, կը սկսի ասդիս անդին փնտռել, ինչուան կ'երթայ կը գտնէ, կը հանէ գետէն, մէկիկ մէկիկ կը բերէ տիրոջը առջև կը դնէ, ու ինքն ալ ցաւէն հոն կ'իյնայ կը սատկի:

Սովորութիւն ունի եղեր կատակերգուին մէկը, որ իր գլխի սուտ մազը կամ

գլխոստան սենեկին մէջ պատին վրայէն կը կախէ եղեր. օր մըն ալ կ'առնէ ան սուտ մազը բարեկամներէն մէկուն կուտայ: Արիշ օր մը իր շանը հետ տնէն դուրս գտնուելով, կը հանդիպի ան մարդուն. շունը կը ճանչնայ, կ'իմանայ որ մէկալ մարդուն գլխին իր տիրոջը սուտ մազն է. մէյմըն ալ յանկարծ կը ցատքէ անոր ուսին վրայ, կը հանէ գլխէն, վազելով կը տանի տուն, ու վեր կը ցատքէ՝ կը կախէ սովորական տեղը:

Օարմանալի բան մըն ալ կը պատմեն, թէ ոչխար մը պզտի գառնուկներ ունեցեր ու ինքը մեռեր է. ան միջոցին շուն մըն ալ կայ եղեր նոր ցնկնած. ասոր լակոտները կը խղճեն, ու գառնուկները կուտան իրեն որ մեծցընէ: Ե ունն ալ կ'առնէ զանոնք, կաթ կուտայ, կը մեծցընէ իր ձագերուն պէս:

Սիպերիայի մէջ տեսակ մը խոշոր շուն կայ, որ բրդոտ ըլլալուն՝ ցրտի աղէկ կը դիմանայ: Քամեաթքայի բնակիչները ասոնց հինկը մէկտեղ բալխի՝ կը լծեն: Երեսն թէ ասոնց շուտ վազելուն ձի չկրնար հասնիլ:

Նոր երկիր ըստած կղզիին շները իրենց ուժովը՝ ընտանութեամբն ու ճարտարութեամբ շատ օգտակար են ան տեղի բնակիչներուն. վասն զի ինչուան իրեքը չորսը մէկտեղ բեռ կը բերէ կը գործածուին: (Ի) Ե որ հետեւին առաջնորդ ալ չըլլայ, կարգով կանոնով կ'երթան, բեռներնին կը պարպեն, նորէն կը դառնան: Եսոնց ոտքը մաշկ ըլլալով՝ լողալու խիստ յարմար են. և ասով ալ շատ օգտակար են իրենց տէրերուն:

Ընդհիւայի մէջ ատենով սաստիկ աւելածութեան ատեն նաւ մը ընկողմեր է, ու միայն աս նոր երկրի շներէն մէկը խալըսեր է, որ բերանը իր տիրոջը թղթերուն պահարանը՝ առած դուրս կ'ելլէ, ու իբր թէ ճանչնալով անոր յարգը՝ այնչափ բազմութե մէջ որ

ծովեզերքը կեցեր կը նային եղեր՝ կ'երթայ մարդ մը կը գտնէ, որ իրեն երևցեր է թէ անոր պէտք է տալ, ու ձեռքը կուտայ պահարանը: Ետքը կը դառնայ նորէն ուշադրութեամբ կը սպասէ ծովեզերքն, ու ծովը ընկըղմած բաներէն ինչ բան որ դուրս կ'ելլէ՝ կը վազէ ցամաքը կը հանէ եղեր:

Որսի շան պէս վազուկ շուն չկայ: Հոս ասոր ճարտարութեն ալ օրինակ մը դնենք:

Մարդուն մէկը Տանիմարքայի հին թագաւորներուն մէկը սպաններ, ու գաղտուկ տեղ մը թաղեր է: Իսկ թագաւորին որսի շունը՝ անոր թաղուած տեղէն գրեթէ չբաժնուիր, քիչ մը բան ուտելէն ետեւ նորէն գերեզմանը կ'երթայ եղեր: Եւ քանի որ իր տիրոջը տեղը նստող թագաւորը ու պալատի մէջի մարդիկները կը տեսնէ՝ անոնց կը քծնի. բայց իր տէրը սպաննողը տեսածին պէս՝ կատղելով վրան կը վազէ եղեր: Եւ իսկ ներքէն աս բանէս արթննալով՝ կը չարքիկէն ան մարդը, և կ'իմանան որ ինքը մեռուցեր է զթագաւորը. անոր համար կոտորած նաւակի մը մէջ կը դնեն զինքը, ու առանց առագաստի առանց ղեկի կը թողուն մեծ ծովուն մէջտեղը որ խղզուի:

Ենգղիայի գամիւռը, որ տներու պահպան կը կենայ, թէ որ օտար մարդ մը մտնէ իր տունը՝ ամենեւին ձայն չհաներ, ինքն ալ հետը կը պտըտի. բայց թէ որ ան մարդը բանի մը դպչի, կամ ուզէ բան մը վերցընել, կը սկսի մռմռալ, հաջել ու վրան ցատքել: Սիւնի թէ ամենեւին չխածներ. հապառատ անգամ զմարդ գետին կը փռէ, և ինքը վրան կ'ելլէ կը նստի՝ ինչու ան որ տէրը գայ:

Պամիւռին մէկ տեսակն ալ կայ որ տաճիկներէն սափառն կ'ըսուի. ասիկայ շներուն մէջ ամենէն կատաղին, ու ժողն ու սրտոտն է: Վիթը կարճ ու պզտիկ է, վարի կզակն ալ դէպ ի դուրս: Եսիկայ շատ անգամ ցուլերու հետ կը կուլուրտի ու կը յաղթէ:

Իսկ բոլոր շներուն մէջ ամենէն աղուորը, ամենէն վազուկը բարակ՝ ըստուածն է. որսի համար մէկ հատիկ է, ու անանկ շուտ՝ առանց կենալու կը վազէ, որ երբեմն նաեւ կը ճաթի կ'իյնայ:

Որսի շներուն մէկ տեսակն ալ կայ ցած ոտուրներով¹, որ մասնաւոր թշնամութի մը ունի գորտի, մկան, աքիսի, և ասոնց նման մանր կենդանիներու:

Ետենով աս տեսակ շներուն մէկը վազուկներ է ուրիշ մեծ շնէ մը, և տնէն փախեր գնացեր է. վրան ութը տասը օր կ'անցնի, մէյմըն ալ ասիկայ իր հետը ուրիշ մեծ շուն մը առած՝ կը մտնէ իր առջի տունը, և երկուքը մէկէն կ'իյնան ան տանը շունին վրայ, վայն ի վրան կը բերեն: Եսով կ'իմացուի թէ ինչպէս ռիսակալ ու ինչպէս վարպետ է աս շունը վրէժխնդրութիւն ընելու:

Հովուի շունն ալ երբոր կը թուի, որչափ օգտակար կ'ըլլայ մարդուսնէ՝ մէկ երկու պատմութենէ աղէկ կը հասկըցուի:

Ձմեռմը գիշեր ատեն հարուստ հովուի տղայ մը դիպուածով ընկեր՝ ազդրը կոտրեր է՝ իր տնէն իրեք չորս մղոն հեռու անապատ տեղ: Ետք կը բանեցընէ, ձեռնոցները թաշկինակին մէջ կը պըլլէ, շանը վիզը կը կապէ ու տուն կը խաւրէ: Տնեցիք աս թաշկիկինակը տեսածնուն պէս՝ կ'իմանան որ տղուն բան մը հանդիպեր է, կ'երթան շանը ետեւէն, տղան կը գտնեն ու տուն կը բերեն:

Ուրիշ մը ձմեռ ատեն ձիւնապատ դաշտերու մէջ քալելու ատենը, անանկ փոսի մը մէջ կ'իյնայ, որ չկրնար ելլել, քունն ալ կը տանի. իր շունը կը տեսնէ որ անդիէն որսորդ մը կ'անցնի մէկէն կը վազէ, ամէն տեսակ նշաններով կը հասկըցընէ եղած փորձանքը, ու կ'առնէ ինչու ան իր տիրոջը քով կը բերէ. անով իր տէրը կ'ազատէ:

1 Թուլ:

2 Գ. Գ. Basset.